

نقش حقوق شهروندان در حفظ محیط زیست و منابع طبیعی

حسین خورشیدی^۱ و یاسر خلیلی^۲۱- عضو هیئت علمی، گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، صندوق پستی ۳۶۹۷-۱۹۳۹۵، تهران، ایران (Hosein.khorshidi@gmail.com)۲- پژوهشگر مسایل حقوقی khalili.yaser@gmail.com

چکیده:

یکی از مسائل روز جهان مسئله محیط زیست است. فاجعه زیست محیطی نه تنها آرامش و امنیت را از زندگی انسان می‌رباید بلکه سلامتی و هستی را تهدید می‌کند. پژوهش حاضر با هدف شناخت میزان تأثیر حقوق شهروندان بر حفظ محیط زیست و منابع طبیعی انجام گرفته است. در یک نتیجه کلی می‌توان گفت که فرهنگ عامل تعیین کننده رفتارهای افراد در یک جامعه است و رفتارهای زیست محیطی تک تک افراد نشأت گرفته از این عامل مهم می‌باشد. از دیدگاه قانون‌گذار ایرانی حقوق شهروندی یک امتیاز است که به اتباع کشور در محدوده مرزها داده می‌شود، ولی حقوق شهروندی از دیدگاه محیط زیست را نمی‌توان محدود به مرز نمود زیرا محیط زیست مرزها را در می‌نورد. اغلب رفتارهای قبض حقوق زیست محیطی شهروندی مطابق قانون، در دسته بندی جرایم ارتكابی نسبت به عناصر جاندار، بی جان و یا جرایم غیر مستقیم علیه محیط زیست قرار می‌گیرد. ایجاد آلودگی به هر شکل آن از جمله آلودگی‌های بصری، آب، هوا، پسماندها و غیره، سلامتی روحی، روانی و جسمی شهروندان را به خطر می‌اندازد و اصلی ترین حق شهروندی را که همانا حق حیات و سلامتی است با خطر جدی مواجه می‌سازد؛ لذا عملکرد دادگاه‌ها و دادرهای تخصصی در زمینه محیط زیست باید مانعی در مقابل ناقضان حقوق شهروندی باشد.

کلید واژه: حقوق شهروندان، حفاظت محیط زیست، منابع طبیعی.

مقدمه:

طبیعت و محیط زیست موهبتی خداوندی است که از مجموعه موجودات، منابع و عوامل و شرایط هماهنگی که در اطراف هر موجود زنده وجود دارد و ادامه حیات به آن وابسته است به وجود می‌آید. محیط زیست محل زندگی و تأمین کننده اصلی ترین نیازهای انسان است و پدیده‌های می‌باشد که هر روز بر اهمیت آن افزوده می‌گردد اما متأسفانه انسان در دوران سلطه‌اش بر این کره خاکی به استفاده بی‌رویه و بدون برنامه ریزی از منابع طبیعی، ایجاد آلودگی‌های خطرناک در خاک، آب و هوا و از بین بردن توان زیست آن، پرداخته است. بهبود محیط زیست زمانی حاصل خواهد شد که محیط طبیعی و فرهنگی انسان با هم مرتبط باشند. لازمه تحقق چنین هدفی، وجود اخلاق زیست محیطی در تمامی اقشار یک جامعه در یک

کشور می‌باشد. اخلاق زیست محیطی رفتار ایده آل بشر نسبت به محیط زندگی خود اعم از محیط طبیعی، محیط اجتماعی و فرهنگی است (اژدری، ۱۳۸۲، ۲۸). با وجود اهمیت محیط زیست سالم برای بشر، تنها چند سالی است که توجه حقوق دانان به آن جلب شده است. از این رو قانون گذاری‌های چندانی در این زمینه صورت نگرفته است، به ویژه در زمین‌ه جبران خسارت قوانین موجود نیز کافی نیستند. علاوه بر آن، ماهیت خسارت‌های زیست محیطی نیز به گونه ای است که در برخی موارد نمی‌توان به درستی تشخیص داد که عامل ایجاد خسارت چه کسی بوده است و اگر چند عامل موجب ایجاد خسارت در محیط زیست شده باشند. اساساً حقوق بشر دربردارنده حقوق اساسی و کلی بشر است که بدون توجه به ارزش‌های بومی و فرهنگی کشورها تعمیم داده شده است و به عنوان حقوق انسان، به انسان تعلق می‌گیرد در حالی که حقوق شهروندی تعریف رابطه افراد یک جامعه با دولت تلقی می‌شود. از این رو حقوق شهروندی حقوق بومی شده «حقوق بشر» به شمار می‌آید.

بیان مسئله:

از مسائل روز جهان مسئله حفظ محیط زیست است. فاجعه زیست محیطی نه تنها آرامش و امنیت را از زندگی انسان می‌رباید که موجودیت بشر را تهدید می‌کند، به همین دلیل در محافل علمی و سیاسی بحث زیست محیطی پر سر و صداترین و جدی‌ترین بحث روز است (ولایی، ۱۳۸۴، ۲۴). یکی از دلایل عمده عدم مشارکت افراد در حفاظت از محیط زیست نداشتن علاقه است، به طوری که افزایش علاقه عمومی برای شناخت مشکلات در اولین مرحله فرآیند جلب مشارکت عمومی است، لیکن افکار عمومی اطلاعات کمی نسبت به موضوع دارند و اکثریت جامعه باید برای شناسایی مشکلات و واقعیت‌های محیط ترغیب شوند، در این میان نقش اطلاعات شفاف و قابل فهم و علاقه باطنی بسیار موثر می‌باشد (Marzo, ۱۹۸۰, ۲۲). مسئله دیگری که در این تحقیق به آن پرداخته خواهد شد، احیاء آداب و رسمی است که در بطن آن‌ها مسئله حفظ محیط زیست وجود دارد. پرتنگ کردن آن‌ها و اینکه به اعضای جامعه معرفی گردند. جامعه‌ای که به جای ارزش‌های سنتی، سنت پرستی را پیشه کند، از عمق ارزش‌ها بیرون می‌آید و فقط نظاره گر آن می‌شود. در چنین جامع‌های